

Stefani M. Miljković¹

Univerzitet u Beogradu – Filološki fakultet

ZOONIMI U ŽARGONU TURSKOG JEZIKA

Žargon se, kao specifična kategorija svakog jezika, javlja u formi produkta zatvorene grupe govornika s tendencijom da ostane nerazumljiv onima koji su izvan tog uskog kruga govornika. U turskom jeziku žargonizmi su prisutni u svim sferama života. U turkom jeziku proširivanje semantičkog značenja jeste jedan od najproduktivnijih vidova stvaranja žargonskog vokabulara.

Predmet ovog rada jeste analiza i klasifikacija zoonima koji se nalaze u korpusu žargona turskog jezika. Žargonizmi najčešće nastaju preuzimanjem reči i izraza iz standardnog jezika i proširivanjem njihovog semantičkog polja specifičnim značenjima, odnosno procesom semantičke derivacije. Ovakav proces pokazao se kao vrlo produktivan u rečima čija je primarna semantička realizacija imenovanje životinja, a sekundarna denotiranje čoveka prvenstveno u opisivanju njegovih fizičkih, emotivnih, intelektualnih i drugih osobina unutar žargonskog registra. Na osnovu analize može se zaključiti da su u turskom jeziku broj i vrste zoonima značajno veliki, kao i da su vrlo pogodni za imenovanje ljudskih osobina, ali i svakodnevnih pojava. Njihova su značenja u najvećem broju slučajeva invektivna, što se može uzeti kao pokazatelj psihološko-jezičke strukture date društvene grupe.

Ključne reči: žargon u turskom jeziku, zoonim, semantička derivacija.

Žargon se nekada kao termin vezivao za specifičan govor ljudi sa društvene margine ili sa druge strane zakona, dok je danas situacija sasvim drugačija. Naime, žargon sada predstavlja vrstu neformalne komunikacije kao i obeležje jedne supkulture, odnosno, govor pripadnika određene profesionalne delatnosti,

¹ stefani.miljkovic@fil.bg.ac.rs

socijalne klase, pola ili godina, kao što su: đaćki, vojni, kriminalni, narkomanski žargon, jezik mladih, žargonski jezik žena i drugi. Ono što je zajedničko svim ovim grupacijama jeste težnja ka stvaranju individualnog izražavanja, odnosno jednog vida samoekspresije ili stvaranje šifrovanog jezika, dok je razlika, u poređenju sa nekadašnjim argotom, u tome što je žargonski govor sada donekle poznat i razumljiv izvan date govorne grupacije. Profesor Bugarski u svom radu iznosi pojedine karakteristike žargonskog govora: „Žargon se odlikuje jezičko-stilskim svojstvima kao što su: leksička produktivnost i inovativnost, gramatička fleksibilnost, semantička ekspresivnost (naročito u pravcu ironije i pejorativnosti), metaforičnost i asocijativnost, te humorno poigravanje zvukom i značenjem – neretko sa sasvim neočekivanim, pa i apsurdnim rešenjima koja upravo zato deluju efektno. Može se reći da žargon nastaje kao rezultat osobenog, spontanog i po pravilu usmenog verbalnog stvaralaštva mlađih generacija.“ (Bugarski, 2003: 10).

Interesovanje za proučavanje žargona u svetu nauke javilo se tek u prošlom stoleću. U Turskoj se, na samom početku, smatrao tabuom, pošto se koristio od strane ljudi koji žive na društvenoj margini, pa se nije posvećivala posebna pažnja njegovom sakupljanju i definiciji: „Za inferiorni deo ovog značenja nekada, ali i sada, koristio se termin *frajerski* (külhanbeyi ağzı) ili *prostački jezik* (tulumbacı ağzı). Takođe, u stara vremena koristio se izraz *sramotni jezik* (lisan-i erazıl), dok je izraz *prevarantski jezik* (kayış dili) odgovor savremenog turskog jezika.“ (Devellioğlu, 1970: 30). Danas se takav oštar stav izmenio i pod žargonom se poima sastavni deo međuljudske komunikacije. U prilog tome su i definicije koje pruža fundamentalni rečnik *Rečnik turskog jezika* (Türkçe Sözlük)² u kojem je pojam *žargon* (jargon) definisan na sledeći način: „specifičan jezik ili vokabular ljudi istog zanimanja ili zajednice koji se koristi odvojeno od opšteg jezika.“ (TDK, 2011: 1244) i *argo* (argo): „Reč ili fraza koja se ne koristi uvek i svuda i koju većinom koriste neobrazovani ljudi; fig. reč ili fraza koju koriste mangupi i skitnice.“ (TDK, 2011: 148). Na primeru ove dve definicije može se uočiti da se žargonom naziva specifični govor zatvorene grupacije, dok se za argo vezuje stigmatični govor ljudi sa margine društva. Danas se žargonom smatra: „najpre specifičan jezik, odnosno poseban vid komunikacije koji se razlikuje od standardnog jezika i koji upotrebljavaju posebne socijalne ili profesionalne grupacije, ne samo da bi ostale skrivene od ostatka društva, već i zbog tendencije lakšeg i jednostavnijeg sporazumevanja, kao i psihosocijalnog momenta koji se ogleda u težnji da se pripadne određenoj socijalnoj kulturi.“ (Miljković, 2019: 18).

Jedna od značajnih odlika turskog jezika jeste sposobnost da gotovo svaka reč može menjati svoju funkciju: „elastičnost turskog jezika ispoljava se u različitoj funkciji, poziciji i semantici vrsta reči, onda kada one menjaju

² Dalje u tekstu: TDK.

svoju prirodu. Nemogućnost utvrđivanja preciznih granica među vrstama reči rezultira različitom upotrebom i promenom njihovog značenja.” (Aykut, 2011: 190). Tome doprinosi činjenica da turski ne poznaje gramatički rod, kao ni razlike u zamenicama koje označavaju živo i neživo biće. Upravo zahvaljujući tim karakteristikama stvara se pogodno tlo za nastajanje žargonskog vokabulara. Jedan od najproduktivnijih vidova proširenja žargonskog vokabulara jeste semantičkom derivacijom. Gortan-Premk u svom radu pojašnjava da semantička derivacija predstavlja semantičko variranje u okviru jedne lekseme i da: svaka od semantičkih komponenata, sema nižeg ranga može biti motivaciona baza za asocijativno povezivanje dvaju semantičkih sadržaja, odnosno može biti fokus za razvitak novog značenja, nove semantičke realizacije (sa semasiološkog stanovišta), tj. može biti indikator prenošenja nominacije s jednog pojma na drugi (sa onomasiološkog stanovišta) (1997: 89). Što se u ovom slučaju odnosi na stvaranje žargonizama preuzimanjem reči i izraza iz standardnog jezika i proširenjem semantičkog polja novim značenjima. U najvećem broju slučajeva sekundarno značenje motivisano je metaforom ili metonimijom u odnosu na primarno značenje lekseme. Sekundarno značenje ili nominacija „zasnovana je, kao i kod većine drugih imeničkih semantičkih skupina, prvenstveno na metafori i metonimiji kao leksičkim mehanizmima. Motivatori polisemičkih širenja tog tipa najčešće su konotativne semantičke komponente, a rezultat su nova značenja postojećih leksema, koja se u ovom slučaju odnose na nosioce karakternih osobina. Kada su metaforičke asocijacije podstaknute konotativnim semama, u prototipičnim slučajevima polazne lekseme pripadaju klasi imenica kojima se primarno denotiraju životinje (i biljke) ili čovek, a dobijene semantičke realizacije su ekspresivno markirane, i to najčešće negativno.“ (Stanković, 2020: 64).

U svim jezicima sveta ime životinje povezano je sa određenom simbolikom i značenjem u jeziku i kulturi naroda, ali se ta predstava, kao ni značenje nisu razvijali svugde podjednako, već su zavisili od uloge koju je određena životinja imala u društvu (Lepojević, 2021: 682). U turskoj, kao i u mnogim drugim kulturama, životinje igraju vrlo važnu ulogu jer je narod imao višestruku korist i pomoć u preživljavanju zahvaljujući njima: „Životinje su zauzimale tako važno mesto u turskoj kulturi da su Turci čak i svoje kalendare identifikovali sa imenima životinja i svoje vreme utvrđivali i određivali vodeći se osobinama životinja.“ (Karakuş, 1997: 1144). Vrednovanje životinja uticalo je i na kulturnu baštinu, odnosno na antropološku sferu gde su se zoonimi uvrstili i kao antroponimi, te su se ovakva imena prevashodno davala deci iz sujevreja da bi bila zdrava, jaka i lepa poput te životinje. Divlje životinje u ličnim imenima simbolizuju snagu i neustrašivost kod muškaraca, a lepotu i eleganciju kod žena (Aykut, 2010: 310).

Nasuprot izrazitom broju naučnih radova koji se bave proćuvanjem zoonima u turskom jeziku i kulturi, u sferi turskog žargonskog registra taj broj je izrazito nizak. Prvu klasifikaciju zoonima u turskom žargonu obradio je turski

lingvisti *Halil Ersoylu* (Halil Ersoylu)³ u svom delu *Türk Argosu* (Turski žargon), koju je podelio u tri glavne kategorije i njihove potkategorije: 1. Životinje koje žive u šumi (ptice, živina, sitna stoka, krupna stoka, stoka za vuču, životinje koje grizu, otrovnice, divljač, paraziti, gmizavci, glodari); 2. životinje koje žive u vodi; 3. životinje koje žive u snu, imaginarne životinje (Ersoylu, 2004: 52–78). Pored klasifikacije, autor pruža i dodatna pojašnjenja i istraživanja vezana za navedene zoonime, što delo H. Ersoylua čini vrlo značajnim u ovoj lingvističkoj oblasti.

Njaveći broj zoonima koji su ušli u žargonski vokabular turskog jezika nastali su metaforičkom asocijacijom zasnovanom na kolektivnoj ekspresiji, pri čemu je polazna leksema zoonim, a ciljna čovek: „Zoomofizam kao polazna leksema u svom semantičkom sadržaju ima i kakvu semu koja je rezultat kolektivne ekspresije, kolektivnog shvatanja da neke životinje imaju kakve osobine koje su svojstvene čoveku ili se mogu pripisati čoveku.“ (Gortan-Premk, 1997: 107). Žargonske lekseme, nastale na ovaj način, zasnovane su na težnji ka isticanju loših strana, a ređe dobrih ili neutralnih. Pri imenovanju ponašanja i karakternih osobenosti čoveka dolazi i do nipodaštavanja ljudskosti spuštajući ga na animalistički nivo.

Fizičke karakteristike povezuju se metaforički sa fizičkim osobinama životinje kojom se imenuju. Tako se, na primer, za imenovanje muškarca koji je izuzetno maljav, sa ciljem ismevanja i poniženja, koristi zoonim *ayı* (medved) i varijante te lekseme:

hazreti ayı (sveti medved) „maljav muškarac“, *kutup ayısı* (polarni medved) „maljav muškarac“.

Za krupne osobe se u govoru koriste se izrazi poput: *dana* (tele) „krupno i snažno dete“, *dombay danası* (tele bufala) „neko izrazito krupan, debeo“.

Invektivno imenovanje neprivačne ili krupne osobe često se odnosi na osobe ženskog pola. Na primer:

bildircin (prepelica) „niska i punašna žena ili devojka“, *kadana* (tovarni konj) „velika i veoma krupna žena“, *su aygırı* (nilski konj) „vrlo gojazna žena“, *deve* (kamila) „visoka i krupna osoba“.

Ovu kategoriju sačinjava veliki broj leksema i idioma koji svojim sekundarnim značenjem nominuju posebne fizičke karakteristike ljudi koje se u društvu smatraju napoželjnim ili služe za ruganje i vređanje pojedinca. Takvi su sledeći primeri:

³ Halil Ersoylu (1947-) je turski lingvisti i profesor. Napisao je veliki broj knjiga i članaka koji su obrađivali tematiku turske lingvistike, književnosti i kulture, poput: *Türkiye Türkçesinin Çağdaş Sorunları Üzerine İncelemeler* (Studije o savremenim problemima turskog jezika) (2009), *Aşk Sözlüğü* (Rečnik ljubavi) (2018), *Türk Kültüründe Kuşlar* (Ptice u turskoj kulturi) (2015), *Türk Argosu* (Turski žargon) (2004).

albatros (albatros) „visok, privlačan muškarac sa širokim ramenima“, *keklik* (jarebica) „lepa i naivna mlada devojka ili žena“, *kokarca* (tvor) „neko ko mnogo zaudara“, *sirtlan sirtışı* (kez hijene) „pakosan osmeh“, *aralık biti* (decembarska vaška) „maleno, sićušno dete“, *çağanoz* (rakovica obalska) „neko ko hoda krivudavo i pogrbljeno“, *pavurya* (kraba) „osoba koja razmetljivo hoda spuštajući desno rame“.

U ovu kategoriju spadaju i lekseme koje se odnose na stil i način odevanja, neretko prenoseći podrugljiv ton:

penguen (pingvin) „žena sa hidžabom ili nikabom“, *dana yalamış* (dosl: tele olizalo) „zaglađena, zalizana kosa briljantinom ili gelom“, *pantollu öküz* (vo sa pantalonama) „dobro obučen, ali veoma grub čovek“, *bitli kokana* (vašljiva gizdavica) „starica koja više obraća pažnju na svoj izgled nego na higijenu“, *tüyü düzmek* (dosl: podrezivati dlaku) „kupovati elegantnu odeću, napirlitati se“.

Posebnu grupaciju čine zoonimi koji se u žargonskom korpusu koriste za označavanje starosti i bračnog stanja osobe, prvenstveno ženskog pola. Takve su reči:

serçe (vrabac) „mlada devojka ili dečak“, *piliç* (pile) „netaknuta mlada devojka“, *ev piliçi* (dosl: kućno pile) „mlada devojka koja još sedi u kući svojih roditelja“, *civciv* (pile) „vrlo mlada, neiskusna devojka ili žena“, *tavuk* (kokoška, piletina) „udata žena, domaćica“, *ev tavuğu* (kućna kokoška) „udata žena, domaćica“, *kuzu* (jagnje) „naivna, mlada devojka“, *geyik etine girmek* (dosl: postati srneće meso) „stasati, sazreti (o devojčici)“.

Izuzetno produktivni zoonimi čije se sekundarno značenje odnosi na intelektualni kapacitet čoveka su ujedno i najbrojniji u žargonskom vokabularu turskog jezika. Takve reči imaju za cilj isticanje nečijeg nekvaliteta u intelektualnom smislu, odnosno iskazivanje nečije gluposti i naivnosti. Ova pojava se može pojasniti samom težnjom da se poruka prenese u što tajanstvenijem obliku i da ne bude očigledna širokoj javnosti ili osobi o kojoj se govori. Neretko ovi zoonimi idu u paru sa negativnim ponašanjem dajući negativnom opisu pojedinca na težini. Primeri ovakvih zoonima su:

angıt/ angıt (crvena guska, kazarka) „tup, naivan“, *galaksinin angutu* (guska galaskije) „izuzetno glupa osoba“, *kerkenez* (vrsta orla, vetruška) „glup, pohlepan, kepec; fizički slabašna, ali drčna osoba“, *kuş* (ptica) „neiskusni kockar početnik“, *kaz* (guska) „glupan, budala“, *kaz yumurtası* (guščije jaje) „tupan“, *koala kılıklı* (dosl: sa izgledom koale) „glupa osoba letargičnog izgleda“, *mart buzağısı* (martovsko tele) „naivan, priglup“, *dana budu* (goveđi but) „naivan, tupav“, *ineko* (od reči *inek*: krava) „lakoveran, tupav“, *malak* (mladunče azijskog vodenog bivola) „neznalica, budala“, *tibet öküzü* (tibetanski vo) „neinteligentna osoba“, *saman sığırı*

(govedo od slame) „vulgarna, priprosta osoba“, *kömüş* (azijski vodeni bivo) „tikvan“, *numunelik öküz* (uzorak voline) „veoma nepristojan, grub i glup muškarac“.

Još jedna produktivna kategorija zoonima jeste ona čije se sekundarno semantičko značenje referiše na ljudsko ponašanje. Ovakvi primeri su u najvećem broju nastali tako što imenuju karakteristično ponašanje neke životinje i prenose se na ljudske osobine. Premda su invektivni primeri najviše zastupljeni noseći značenje poput loš, zao, rđav, nepošten, lažljiv i slično, postoji i manji broj onih koji su neutralnog ili pozitivnog značenja.

Tako, na primer, izraz *devekuşu erdemi* (nojevska vrlina) nosi značenje „konformista“ i koristi se za ismevanje situacije u kojoj neko ignoriše ono što je pred njim kako ne bi remetio svoju udobnost. Metaforički se upoređuje nojevo zabadanje glave u pesak sa osobom koja „imitira“ slično stanje tako što se pravi da ne vidi neke stvari zarad sopstvenog duševnog mira. Drugi primeri su:

kenef bülbülü (slavuj iz nužnika) „osoba koja peva u toaletu“, *güvercin dansı* (golublji ples) „udvaranje“, *kanat kırmak* (slomiti krilo) „prekršiti obećanje“, *geyiğe sardırmak* (dosl: pretvoriti se u jelena) „predugo i beskorisno ćaskati, brbljati“, *geyik muhabbeti* (jelensko ćaskanje) „dug i beskoristan ćaskanje, brbljanje“ *hüthüt* (vudak) „osoba koja pokušava da dobije ono što želi plaćući i cvileći“, *saksağan* (svraka) „osoba koja se trudi da ne izgubi svoju funkciju i status“, *siber kuş* (sajber ptica) „neko ko većinu svog vremena provodi ispred kompjutera“, *horoz orospusu* (petao rospiija) „muškarac koji ustaje veoma rano“, *horozoğlu* (dosl: sin petla) „neko ko nudi cenu (na dražbi), lešinar“, *kel kör kirpi* (ćelav i slep jež) „osoba koja na poslu nema glasa ni snage da nešto uradi“, *ayı balesi* (medveđi balet) „ismevanje ponašanja veoma vulgarne i grube osobe“, *oklu kirpi* (indijsko bodljikavo prase) „neko ko povređuje svojim rečima“, *maymun olmak* (majmunisati se) „praviti se neveštım, neznaicom, smešnim“, *ayıcı* (poput medveda) u sportskom žargonu koristi se kao uvreda suparničkom timu: „da se neko ponaša poput medveda“, *inekçi/ inekçil* (od reči *inek*: krava) „učenik koji naporno uči, štreber“, *terliksi hayvan* (paramecijum) „osoba koji više voli da ostane kod kuće nego da izlazi, pokušarac“.

Kako su žene u društvu uvek nosile ulogu smernih i moralnih predstavnika, tako su se one koje ne žive u skladu sa društveno prihvatljivim načelima, svrstavale u posebnu tabu grupu i nosile osudu društva. Zoonimi koji imenuju žene nemoralnog i nedopustivog ponašanja u turskom jeziku su:

dişi horoz (ženski petao) „žena koja pokušava da vlada svim svojim umećima“, *kumrucuk yavrusu* (ptić grlice) „lukava žena koja pokušava da izgleda nevina“, *kendine köpek etmek* (dosl: načiniti sebi psa) „žena koja učini da muškarac radi po njenoj volji“, *marya* (ovca) „upravnica javne kuće; stara prostitutka“.

Još jedan vrlo bitan lingvističko-kulturološki momenat jeste imenovanje muškarca koji je prevaren od strane svoje partnerke. Metaforizacija je zasnovana na implicitnim komponentama značenjskog sadržaja koji se odnosi na rogatu životinju ili rog. Ovo su pre svega izrazi kojima se iskazuje ciničan i podrugljiv stav prema prevarenom muškarcu, zato što se ta pojava takođe smatra društveno neprihvatljivim postupkom. Takvi primeri su:

alageyik (jelen lopatar) „rogonja, prevaren muž“, *geyik* (jelen) „rogonja, prevaren muž“, *ren geyiği* (irvas) „rogonja, prevaren muž“, *boynuzlarını ışıklandırmak* (dosl: razotkriti, osvetliti rogove) „obelodaniti da je muškarac prevaren“, *boynuzlarını parlatmak* (dosl: polirati rogove) „često varan muškarac“.

Unutar ženskog žargonskog govora posebno mesto zauzimaju zoonimi koji imenuju negativno ponašanje muškaraca prema ženama, odnosno njihovu siroviju, primitivniju i životinjsku prirodu. Motivacija za ovaj proces prenosa je povezana sa povećanjem stepena ekspresivnosti, što se postiže spuštanjem ljudskog bića na niži pojmovni život, odnosno životinjski, gde se muškarci upoređuju sa krupnom stokom. Tako je u primerima:

sığır (govedo) „tupav, nerazuman muškarac“, *keriz öküzü* (gadan vo) „veoma grub, vulgaran i priprost muškarac“, *eşek cilvesi* (magareća koketnost) „neuljudno i prostačko koketiranje“, *cennet öküzü* (rajski vo) „suprug koji ne vara svoju ženu“, *hissiyathı dana* (osećajno tele) „mačo muškarac sa romantičnom stranom“, *sürüngen* (gmizavac) „muškarac koji vara svoju ženu, gmaz“.

Upotreba žargonskog jezika omogućavaju otvorenu komunikaciju koja je u isto vreme šifrovana i poznata samo onima kojima je ta poruka namenjena, a najbolji primer za to jeste upravo žargonski govor žena. Naime, žene u svojoj komunikaciji koriste zoonime koji imenuju krupnu stoku kako bi opisale negativno ponašanje muškaraca, dok se u svakodnevnoj komunikaciji zoonimi krupne stoke koriste i za oslovljavanje, tepanje muškarcu poput: *koçum* (ovnu moj) u značenju „dragi moj, voljeni moj“, jer se ovan u turskoj tradiciji vezuje za snagu i zaštitu.

Sledeća grupacija žargonskih zoonima obuhvata imenovanje karakternih osobina ljudi. Nužno je naglasiti da nije moguće u potpunosti načiniti granicu između onih koji označavaju ponašanja i onih koji ukazuju na karakterne osobine. Zbog takve problematike, sledeći žargonizmi se ne kategorišu zasebno, već ulaze u istu kategoriju sa žargonskim zoonimima koji imenuju ponašanje. Kako su životinje i ljudi usko povezani u prirodi i društvu kroz istoriju, prirodni tok je bio da se za neke životinje vezuju pojedine ljudske osobine, što je rezultiralo time da se zoonimi i te ljudske osobenosti i životinje izjednače u jeziku. U žargonskom vokabularu se zadržala ta tendencija, s tim što je najviše zastupljeno invektivno značenje koje ukazuju na mane ili nepoželjne osobine kod pojedinca. Na primer:

katır tohumu (seme mazge) „veoma tvrdoglava osoba“, *çakallık* (šakalstvo) „varanje, prevara, izdaja“, *islak karga* (mokra vrana) „vrlo plašljiva osoba, kukavica“, *islak kedi* (mokra mačka) „previše ljuta i nervozna žena“, *tırtıl* (gusenica) „neko ko živi na račun drugoga, parazit“, *bok böcüğü* (balegar) „neprikladan, prevrtljiv i beskoristan muškarac“, *eşeğin ön kolu* (magarčev pazuh) izraz koji se koristi iz milošte u značenju da je „neko dobrodušan, dobronameran“, *sokar sinek* (komarac koji ubada) „muškarac zaluden ženama“, *solucan* (kišna glista) „bezličan muškarac, mekušac“, *hindi* (ćurka) „naivni bogataš koji se lako da prevariti“.

U sledeću kategoriju ubrajaju se zoonimi čija se sekundarna semantička realizacija upotrebljava za označavanje tabua i nemoralnih društvenih segmenata unutar turske kulture.

Reči vezane za polno opštenje stastavni su deo svakog jezika i bez izuzetka vezani za tabu temu. Opscene reči i drugi vulgarizmi predstavljaju sastavni deo ekspresivnog leksikona svakog jezika, u vidu dela razgovornog funkcionalnog stila, s tim što se za razliku od žargonizama, ne mogu upotrebljavati u svakoj prilici, već se najčešće koriste u emotivno obojenim rečima. Kako bi se jedan ovakav izraz mogao upotrebiti u svakodnevnom govoru, potrebno je da se modifikuje u eufemističnoj formi. U turskom žargonu najbrojniji su zoonimi koji se odnose na polne organe, a imena životinja motivisana su na osnovu njihovih oblika koji podseća na polni organ ili drugi vid seksulanog vokabulara. Takvi su primeri:

ibibik (pupavac) „penis“, *yavru kuş* (mladunče ptice, ptić) „penis“, *ılan* (zmija) „penis“, *tavşan yavrusu* (mladunče zeca, zečić) „falus veći od prosečnog“, *engerek* (zmija otrovnica, aspida) „penis“, *ortada sıçan* (dosl: pacov na videlo) „penis“, *ateş balığı* (sardina) „penis“, *kalkan* (iverak) „penis“, *midye* (dagnja) „vagina“, *istiridye* (ostriga) „vagina“, *kurt ini* (vučja jazbina) „vagina“, *fare kapanı* (mišolovka) „veštačka vagina“, *at gözü* (konjsko oko) „vagina“, *böcek deliği* (bubeća rupa) „vagina“, *kuş dili* (ptičji jezik) „vođenje ljubavi“, *ata binme* (dosl: penjanje na konja, jahanje) „oblik seksualnog odnosa u kojem je žena na muškarcu“, *erkeç* (jarac) „aktivni homoseksualac“, *keçi* (koza) „pasivni homoseksualac“, *nahha* (kamila) „pasivni homoseksualac“, *tavşan* (zec) „pasivni homoseksualac“, *böcek* (insekt) „aktivan homoseksualac“, *lağım faresi* (kanalizacioni miš) „muškarac koji voli erotske emisije i slično“, *bekâr biti* (bečarska vaška) „erotska publikacija“.

Narkotici i alkohol takođe spadaju u tabu temu, i zbog ilegalne prirode, sama upotreba tajnovitog jezika je više nego potrebna ne bi li se razgovor sakrio od javnosti. Dole navedeni primeri su vrsni pokazatelj da se za žargon ne vezuju isključivo pogrđni ili vulgarni izrazi, već da on predstavlja primer dosetljivosti njegovih stvaralaca koji na jedinstven i kreativni način stvaraju nov način govora:

kar kuşu (snežna ptica) „kokain“, *kırmızı kuş* (crvena ptica) „narkotik poput barbiturata“, *mavi kuş* (plava ptica) „narkotik poput barbiturata“, *manda deviren* (dosl: koji obara bivola) „narkotik sličan rufinolu, droga za silovanje“, *deveye binmek* (dosl: jahati kamilu) „pušenje marihuane“, *palamut* (polanda) „debelo smotana cigareta sa marihuanom“, *ejderha* (aždaja) „dim koji izlazi zagrevanjem heroina ili kokaina na staniolu“, *ejderha kovalamak* (dosl: juriti aždaju) „biti opijen dok se prati dim narkotika“, *at sidiği* (konjska mokraća) „pivo“, *katır sidiği* (urin mule) „pivo“, *siğir sidiği* (goveđa mokraća) „pivo“.

Zoonimi su zastupljeni i u označavanju zanimanja ili vršioaca radnje koja se vezuje za ilegalne ili sumnjive aktivnosti. Razlog tome se može naći u činjenici da su žargon koristili prevashodno ljudi s druge strane zakona i sa margine društva, čija je tendencija bila da njihova komunikacija ostane skrivena od ostatka društva ne bi li obezbedili ličnu egzistenciju i nastavili sa svojim ilegalnim aktivnostima. U imenovanju policije koriste se imena životinja sa pogrdom konotacijom, dok se u imenovanju lopova koriste imena životinja koji se vezuju za stil i način aktivnosti. Na primer:

kaldırım kargası (kaldrmska vrana) „policajac, detektiv“, *horoz* (petao) „policajac“, *tazı* (pas gonič, hrt) „izveštavalac, detektiv“, *akrep* (škorpijon) „policajac“, *kertenkele* (gušter) „makro, podvođač“, *uskumru* (skuša) „žigolo“, *ördek avlamak* (dosl: loviti patke) „odvlačenje putnika od javnog prevoza od strane taksista“, *sansar* (kuna) „lopov“, *siçan* (pacov) „maloletni lopov; sitni lopov“, *fare* (miš) „lopov koji krade na određenom području“, *otel faresi* (hotelski miš) „lopov koji krade po hotelima“.

Sledeću skupinu čine žargonski zoonimi koji se upotrebljavaju u imenovanju pojmova iz svakodnevnog života. Značenja su ponovo u najvećem broju invektivna, dok su neke tvorevine ironičnog, pa čak i šaljivog karaktera. Takvi su sledeći primeri:

gaga (kljun) „usta“, *inek aşkı* (kravlja ljubav) „neuzvrćena ljubav“, *aslan yatağı* (lavljı krevet) „zatvor“, *it deliği* (pasja rupa) „zatvor“, *tavus* (paun) „bljuvotina, povraćka“, *tüy* (pero; dlaka) „odeća, stil oblačenja“, *tüydöken* (dosl: koji uklanja dlaku) „žilet, sečivo, nož“, *karafatma* (bubašvaba) „naziv za hrišćansku pogrebnu zapregu ili automobil“, *kırkayak* (stonoga) „voz, lokomotiva sa poređanim vagonima“, *kurt* (vuk) „papirni novac od pet lira“, *asfalt biti* (asfaltska vaška) „mali automobil“, *kene* (krepelj) „novac“, *eşek cenneti* (magareći raj) „zagrobni život, onaj svet“, *eşek cennetine göndermek* (dosl: poslati u magareći raj) „okončati nečiji život, ubiti“, *eşek cennetini boylamak* (dosl: preći u magareći raj) „biti odveden u zatvor, biti uhapšen“, *yılan uyanmak* (dosl: probuditi zmiju) „imati sreće“, *öküz* (vo) „kockica sa živom koja se koristi za varanje u igri“, *yılan kemiği* (zmijska kost) „nešto što je nerealno“, *yılan yünü* (zmijska vuna) „nešto što je

nerealno“, *züğürt biti* (švorc vaška) „švorc, besparica“, *bit atmak* (dosl: baciti vašku) „izgovoriti reč koja će izazvati radoznalost, baciti žišku“, *bitli* (vašljiv) „siromašan, švorc“, *kefal* (cipal) „opušak delimično ispušene cigarete“.

Zaključak

Analizom bogatog žargonskog korpusa može se zaključiti da su najbrojnije lekseme one koje imaju samo jedno značenje, ali postoje i reči koje u svom sekundarnom značenju nose i nekoliko različitih značenja čiji je nastanak poznat samo stvaraocu. Primeri polisemičnih žargonskih zoonima su: *tüylü* (dlakav/ pernat) „bogata osoba/ potkolenica/ vagina“, *inek* (krava) „automobil/ štreber/ pasivni homoseksualac/ glupa i naivna osoba/ muškarac koji toleriše da ga žena vara“, *torik* (palamida) „glava/ penis/ opušak delimično ispušene cigarete/ cigareta“, *balık* (riba) „lagan posao/ lako dostupna stvar ili osoba/ naivna osoba/ penis“.

Nužno je napomenuti i upotrebnu vrednost navedenih zoonima. Kako je žargonski jezik, kao i standardni, vrlo živ jezik koji se menja i razvija svakodnevno tako i njegove lekseme nestaju iz upotrebe i na njihovo mesto dolaze nove. Ponekad, neke žargonske reči mogu postati deo pasivnog fonda, a kasnije ponovo ući u upotrebu sa istim ili potpuno novim značenjem. Takva je leksema *çomar* (pas-čuvar, pulin) sa arhaičnim i zaboravljenim značenjem „ostareli ženskaroš/ ostareli mejhandžija/ stara, slaba osoba“, koja se danas ponovo može sresti u žargonskom govoru, ali sa potpuno izmenjenim semantičkim vredostima, tako što nosi kritičku i podrugljivu notu i koristi se za imenovanje pristalica trenutnog turskog predsednika.

Zoonimi su pretežno motivne reči, dok su izvedenice manje zastupljene. Žargonski nastavci koji učestvuju u derivaciji su modifikativni i ne menjaju strukturu reči u većoj meri, ali se takođe zapaža i upotreba lažnih nastavaka čija je funkcija isključivo estetska.⁴ Nastavci koji se javljaju su: *-cı/ -ci, -çı/ -çi, -lık/ -lik, -lı/ -li, -o, -çil/ -cil, -oski* i drugi: *kedicilik* (od reči *keci* „mačka“) „stil krađe lopova koji krađe sa balkona i prozora“, *sıposki* (od reči *sıpa* „sipa“) „drago, milo dete“, *dinazoroski* (od reči *dinosaure* „dinosaur“) „muškarac koji ne voli predigru“.

Pozajmljenice su takođe neizostavni deo žargonskog korpusa *ispinoz* (grč. *spinos*: zeba) *brbljanje*, *salyangoz* (grč. *saliankos*: puž) „osoba koja retko izlazi iz kuće“, *ahtapot* (grč. *aktabodes*: hobotnica) „neko ko živi na tuđ račin, parazit“, *amip* (fr. *amibe*: „ameba“) „penis“, *kanguru* (fran. *kangourou*: kengur) „žena sa detetom“, *kaşalot* (fr. *cachalot*: glavata uljarka) „budala, glup“, *kobra* (fr. *cobra*:

⁴ Detaljnije o žargonskim nastavcima u turskom jeziku u: Miljković, 2019: 86-110.

kobra) „strog učitelj“, *fino* (it. *fino*: vrsta malog psa, pikinezer) „laskavac, ulizica“, *balina* (it. *balena*: kit) „vojnika“, *havyar* (it. *caviale*: kavijar) „izmet“, *bufalö* (en. *buffalo*: bizon) „besparica“, *diragon* (en. *dragon*: zmaj) „siromašan, švorc“, *tarantula* (it. *tarantula*: tarantula) „vagina“.

U žargoskom korpusu semantička realizacija idioma je invektivna, prevashodno ekspresivnog karaktera za isticanje negativnih ljudskih osobina, ponašanja ili pojmova koji su izvan tradicionalnih normi turskog društva. Na primer: *gözü açılmadık siğircik yavrusu* (dosl: mladunče čvorka koje još nije otvorilo oči) „početnik, naivna, neiskusna osoba“, *kedi götünü görmüş yara zannetmiş* (dosl: mačka je videla svoj tur i pomislila da je to rana) fraza koja sarkastično izražava „stav osobe koja i najmanju nelagodu preuveličava“, *elin iyisi evin ayısı* (dosl: dobar za javnost, a za kuću medved) „dobar za druge ljude, a loš za svoju porodicu“, *geyikleri suya salmak* (dosl: pustiti jelene u vodu) „pričati gluposti, lupetati“, *boynuzun kadar konuş* (dosl: govori do svog roga) uvredljiva fraza koji se koristi za učutkivanje nekoga, *kuzu kolonlamak* (dosl: ređati jagnjad u kolonu) „iskoristiti nekoga iz bilo kojeg razloga“.

Kao i u standardnom turskom jeziku, žargonski idiomi nisu nepromenljivi jer se može pojaviti više varijanti istog. Varijante su najčešće u glagolskom delu sintagme i te se morfeme zamenjuju sinonimima ili drugim leksemama istog ili sličnog značenja pri čemu ne dolazi do promene u samom značenju. Takvi primeri su:

kuşu ötmek (*cvrkutati ptici*) / *kuşu kalkmak* (*podići pticu*) / *kuşu uyanmak* (probuditi pticu) „načiniti erekciju“, *deve edilmek* / *deve olmak* / *deve yapılmak* (postati kamila) „ukrasti, uzeti bez znanja“.

Zoonimi pored svoje primarne funkcije koje imaju u standardnom jeziku, svoje sekundarno značenje pronalaze i u žargonskom govoru, a zasnovani su prvenstveno na semantičkim transformacijama, preciznije metafori, i odnose se na imenovanje određenih karakternih ljudskih osobina. Najveći broj ovih zoonima imaju negativnu ekspresivnu markiranost, dok su lekseme pozitivno ili neutralno ekspresivno markirane vrlo retke, što predstavlja svojevrsan pokazatelj psihološke strukture i moralnog načela turskog naroda.

Literatura

- Ajcut, K. (2010). Специфичност турске антропонимије као израз узајамног деловања језика и културе. *Научни састанак слависта у Вукове дане*, 39/1, 305-318.
- [Ajcut, K. (2010). Specifičnost turske antroponimije kao izraz uzajamnog delovanja jezika i kulture. *Naučni sastanak slavista u Vukove dane*, 39/1, 305-318.]
- Ајкут, К. (2011). *Kontrastiranje turskog i srpskog jezika*. Lapovo: Kolor Pres.
- [Ајкут, К. (2011). Контрастирање турског и српског језика. Лапово: Колор Прес].
- Bugarski, R. (2003). *Žargon: Lingvistička studija*. Beograd: XX vek: Krug.
- [Бугарски, Р. (2003). *Жаргон: Лингвистичка студија*. Београд: XX век: Круг].
- Devellioğlu, F. (1970). *Türk Argosu* (5. baskı). Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Ersoylu, H. (2004) *Türk Argosu Üzerine İncelemeler*. İstanbul: Leyla ile Mecnun Yayıncılık.
- Гортан-Премк, Д. (1997). *Полисемија и организација лексичког система у српскоме језику*. Београд: Институт за српски језик САНУ.
- [Gortan-Premk, D. (1997). *Polisemija i organizacija leksičkog sistema u srpskome jeziku*. Beograd: Institut za srpski jezik SANU].
- Karakuş, İ. (1997). Türkçe Ad Bilim (Onomastik)'de Hayvan Adları. *ERDEM*, 9 (27), 1143–1152.
- Лепојевић, Ј. (2021). Зооними у функцији инвективе: Да ли је човек човеку само вук?. *Psihologia Mediana*, XIII, 671–686.
- [Lepojević, J. (2021). Zoonimi u funkciji invektive: Da li je čovek čoveku samo vuk?. *Психологија Медиана*, XIII, 671–686].
- Miljković, S. (2019). *Fonemske i tvorbene karakteristike žargonizama u turskom jeziku sa osvrtom na leksikografiju*, 2019 (neobjavljena doktorska disertacija). Filološki fakultet, Beograd.
- [Миљковић, С. (2019). *Фонемске и творбене карактеристике жаргонизама у турском језику са освртом на лексикографију*, 2019 (необјављена докторска дисертација). Филолошки факултет, Београд].
- Санковић, Н. М. (2020). О именицама са секундарним значењем носиоца карактерне особине у Речнику српских говора Војводине. *Годишњак за српски језик*, 31 (18), 63–78.
- [Sanković, N. M. (2020). O imenicama sa sekundarnim značenjem nosioca karakterne osobine u Rečniku srpskih govora Vojvodine, *Godišnjak za srpski jezik*, 31 (18), 63–78].
- TDK (2011). *Türkçe Sözlük* (11. baskı), Ankara: Türk Dili Kurumu Yayınları.

Izvori

- Aktunç, H. (2002). *Büyük Argo Sözlüğü*. İstanbul: YKY.
- Bingölçe, F. (2001). *Kadın Argosu Sözlüğü*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Püsküllüoğlu, A. (2012). *Türkçenin Argo Sözlüğü* (2. baskı). Ankara: Arkadaş.

ZOONYMS IN THE JARGON OF THE TURKISH LANGUAGE

S u m m a r y

Jargon, as a specific category of each language, appears as a product of a closed group of speakers with a tendency to remain unintelligible to those outside that narrow circle of speakers. In the Turkish language, jargons are present in all spheres of life. In the Turkish language, expanding the semantic meaning is one of the most productive ways of creating slang vocabulary.

The subject of this paper is the analysis and classification of zoonyms found in the jargon corpus of the Turkish language. Jargonisms are most often created by taking words and expressions from the standard language and expanding their semantic field with specific meanings, that is, by the process of semantic derivation. This process proved to be very productive in words whose primary semantic realization is the naming of animals, and the secondary denotation of man, primarily in describing his physical, emotional, intellectual and other features within the jargon register.

Based on the analysis, it can be concluded that in the Turkish language, the number and types of zoonyms are significantly large, as well as that they are very suitable for naming human characteristics, as well as everyday phenomena. Their meanings are in most cases invective, which can be taken as an indicator of the psychological-linguistic structure of a given social group.

Key words: jargon in the Turkish language, zoonym, semantic derivation.